Invasive arter

TV2 bragte for ikke så længe siden en artikel om flyvehavre. Dette plagsomme ukrudt stammer oprindeligt fra Centralasien, og enhver grundejer har pligt til at bekæmpe det. Nyhedsværdien gik på, at Naturstyrelsen tilsyneladende havde glemt, at de også som grundejer havde en bekæmpelsespligt. I hvert fald havde styrelsen udvist en vis langsommelighed, der kun gjorde bekæmpelsen mere besværlig og dyrere – også hos de tilstødende naboer. Nu er der desværre kun en begrænset nyhedsværdi i, at offentlige myndigheder ikke altid husker, at loven også gælder dem. Men uønsket flora og fauna er i sig selv et interessant emne.

Ofte bruger vi udtrykket ”invasive arter” om arter, der – med eller uden menneskelig medvirken – har migreret til nye områder, altså ikkehjemmehørende arter. Men begrebet ”invasive arter” er ikke blot et biologisk fænomen; det er også et juridisk og politisk anliggende, der strækker sig fra internationale konventioner til nationale regler.

Den grundlæggende konvention
Konventionen om biologisk mangfoldighed (CBD), der blev vedtaget i 1992, er den internationale grundsten. CBD blev ratificeret af Danmark i 1993. Heri finder vi artikel 8(h), som pålægger stater at ”forhindre indførelse af, kontrollere eller udrydde fremmede arter, der truer økosystemer, levesteder eller arter”. Der er således tale om mere end mangel på hjemmehørighed; arten skal også være til skade i det fremmede. Nogle er klart skadelige her til lands, som f.eks. den amerikanske mink, der aktivt bekæmpes, mens den ligeledes indførte fasan, der i 1500-tallet kom til Danmark som prydfugl, siden 1800-tallet aktivt er blevet udsat som jagtbytte.

CBD er ikke en bindende lov i klassisk forstand, men en traktatforpligtelse, som har affødt en række politiske mål – herunder de såkaldte Aichi-mål og senest Kunming-Montreal-målene, hvor Mål 6 foreskriver en halvering af introduktion og etablering af invasive arter inden 2030. Ambitiøst? Ja. Realistisk? Måske.

Forordning har fokus på biodiversitet, sundhed og økonomi
EU har omsat traktatens principper til bindende lovgivning i form af forordning (EU) nr. 1143/2014 om forebyggelse og håndtering af introduktion og spredning af invasive ikkehjemmehørende arter. Her får vi en juridisk ramme, der ikke blot adresserer biodiversitet, men også sundhed og økonomi. Forordningen indeholder en række centrale elementer:

- etablering og løbende opdatering af en EU-liste over invasive arter, som medlemsstaterne skal regulere
- forbud mod import, opdræt, transport, salg og udsætning af arter på listen
- krav om overvågning, hurtig udryddelse og håndtering af vidt udbredte arter
- mulighed for dispensation til forskning og medicinsk brug under strenge betingelser

Beskyttelse af biodiversitet og økosystemtjenester er forordningens primære formål. Invasive arter kan fortrænge hjemmehørende arter, ændre levesteder, sprede sygdomme til hjemmehørende arter og forstyrre økologiske balancer. Forordningen skal forhindre, minimere og afhjælpe disse skader.

Nogle invasive arter kan også udgøre en direkte trussel mod menneskers helbred, f.eks. arter, der spreder allergener, giftige planter eller dyr, som kan overføre sygdomme. Forordningen skal derfor også beskytte folkesundheden.

Endelig kan invasive arter medføre betydelige økonomiske tab, f.eks. på landbrug og skovbrug. Derfor er der også et socioøkonomisk rationale bag reguleringen, og EU har lagt vægt på omkostningseffektivitet og proportionalitet i udvælgelsen af arter til EU-listen, der opregner de invasive arter, som medlemsstaterne skal regulere. Det betyder bl.a. forbud mod import, opdræt, transport og udsætning. Derudover skal der etableres overvågning, udryddelse og håndtering – alt sammen med henblik på at minimere skade og forhindre spredning.

Supplerende danske regler og initiativer
I Danmark er EU-forordningen suppleret med en række nationale regler og initiativer. Miljøstyrelsen har udarbejdet en national liste over invasive arter, som omfatter arter, der vurderes at udgøre en trussel i dansk kontekst. Listen revideres løbende.

Men den nationale implementering af EU-forordningen er kun en del af den nationale regulering vedrørende invasive arter. F.eks. er kæmpebjørneklo en invasiv art i Danmark, hvor kommunerne er indsat som primær planmyndighed for bekæmpelsen, der dog påhviler grundejerne. Reglerne herom findes i en særlig bekendtgørelse, der er udstedt med hjemmel i lov om drift af landbrugsjorder.

Af anden lovgivning kan nævnes naturbeskyttelsesloven, som forbyder udsætning af ikkehjemmehørende arter uden tilladelse, jagt- og vildtforvaltningsloven med tilhørende vildtskadebekendtgørelse samt fiskeriloven.

Flyvehavre, vildsvin og bævere
En af de invasive arter, der ikke er omfattet af EU-forordningen og den danske implementering heraf, er den omtalte flyvehavre (Avena fatua), men den er underlagt en særlig dansk bekendtgørelse med bekæmpelsespligt grundet dens økonomiske skadevirkninger i landbruget. Her er det ikke biodiversitet, men landbrugsøkonomi, der er i fokus. Flyvehavrens skadevirkninger er så betydelige, at den behandles som en trussel – dog uden at få den juridiske status som invasiv i EU-retten. Måske fordi den har været en del af dansk landbrug i århundreder.

Vildsvinet har en anden historie. Det er oprindeligt hjemmehørende i Danmark, men har været udryddet i årtier. Da det begyndte at vende tilbage – især sydfra – blev det ikke mødt med begejstring, men med hegn. Et fysisk hegn langs den dansk-tyske grænse og et juridisk hegn i form af reguleringstilladelse efter jagtlovgivningen. Her er det igen landbrugshensyn i form af sygdomsrisiko, der driver reguleringen. Vildsvinet er bærer af afrikansk svinepest, og det er nok til at gøre arten uønsket.

Mens vildsvinet ikke må genetablere sig i Danmark, har bæveren fået en hjælpende hånd i stedet for hegn. Den kan ellers skabe oversvømmelser også af landbrugsarealer eller fælde træer i f.eks.

frugtplantager. Disse økonomiske interesser synes dog ikke tilstrækkelige til at stoppe naturgenopretningen, der ofte følger denne økologisk nøgleart, der skaber nicher, som andre dyr og planter kan udnytte.

Men bæveren synes at tilhøre undtagelserne, og et blik på den samlede regulering af ønskede og uønskede arter i Danmark giver let den tanke, at økonomien stadig ofte trumfer naturen.

Dette overrasker desværre ikke.

Af professor Bent Ole Gram Mortensen